

Posørfabrikken

Når dokumentasjon fortrenger kommunikasjon

av Leif Jonny Mandelid



Første gang publisert i Bergens Tidende 15. januar 2017.

I en tid med smarttelefon og nettbrett blir kontakten mellom barn og voksne stadig mindre umiddelbar og mer middelbar gjennom sosiale medier. Kan det få uheldige følger for barnas fremtidige identitetsdannelse og sosiale intelligens?

Jeg ser ofte små barn følge sine naturlige sosiale instinkter i det de prøver å få blikkontakt med mor eller far. Men den voksne skyver barnet til side for ikke å forstyrres i sitt fokus på alt som tikker inn eller ut av smarttelefonen. Alternativt retter den voksne fotolinsen mot barnet og høster ennå et bilde til avsendelse eller arkivering. Jeg har sett hele familier med små barn sitte med hver sin tekniske duppeditt rundt middagsbordet uten å samles om noe, ikke en gang maten. Slike syn er bekymringsfulle med tanke på barns behov for å bli umiddelbart spilet i den voksnes ansikt.

I utviklingspsykologien finnes hypoteser, naturlige eksperimenter og laboratorieforsøk rundt mulige negative følger mangel på umiddelbar

sosial speiling kan få for barnets identitetsutvikling og sosiale forståelse. Med identitet menes en dyptgripende og umiddelbar opplevelse av å være seg selv og et naturlig midtpunkt for egne tanker, følelser og handlinger. Med sosial forståelse menes en dyptgripende og umiddelbar felles innforståthet med andre om språk, begrep og uskrevene sosiale spilleregler: Kort sagt common sense. Begge deler kan kun utvikles i direkte samhandling med voksne som kan lese barnets behov og speile forståelsen av disse til barnet som indre kvaliteter hos barnet. I følge den russiske psykologen Vygotsky er umiddelbar kontakt med individer som er kommet lengre i sin utvikling bærebjelken i denne sosialiseringsprosessen. Den tyske sosiologen Ziehe spekulerte i negative følger av at barn og unge kun spiller seg i hverandre når voksne ikke vil være voksne lenger, men blir fraværende eller ønsker å være på de unges nivå i stedet. Han så for seg en såkalt narsissistisk sosialisasjonstype som isoleres fra andre i sitt eget speilbilde, uten evne til innlevelse i andre. Spitz og mange andre så hvordan barnehjemsbarn

utviklet apati eller antisosial atferd dersom de kun fikk materiell forsorg, men ikke direkte mellommenneskelig bekreftelse og kjærlig omsorg. Harlow fant liknende trekk hos apebarn som ble avskåret fra kontakt med levende mødre og matet av livløse mødredukker. Den umiddelbare intersubjektive kommunikasjonen mellom voksne og barn uteble. Vi antar at dette kan bidra til at mennesker og aper ikke utvikles fullt ut som de sosiale flokkdyrene de har i seg å kunne bli. I stedet resignerer de eller blir mer egosentriske og hensynsløse. Svekket evne til å ta hensyn eller ha omsorg for andre kan så få tilsvarende negative konsekvenser i neste slektsledd. Vi kan kanskje snakke om en lite merkbar, men vedvarende omsorgssvikt i hverdagen som opprettholder en slags sosial arvesynd.

Dersom barn i overdreven grad tingliggjøres som objekter for voksnes dokumentasjon svekkes altså umiddelbar og levende ansikt til ansikt kommunikasjon som utgjør livsviktig speiling for utvikling av barnets dypere forståelse av seg selv og andre. Det som svekkes er blant annet læring som ligger i det umiddelbare oppmerksomme og velvillige blikket, tonefallet, berøringen, felles fokus for interesse og navnsetting av hendelser og følelser. Likeledes at andre har tanker, følelser og behov uavhengig av en selv. Det dialogiske, helhetlige uttrykket i mellommenneskelig

kommunikasjon svekkes eller faller bort. I stedet blir kontakten monologisk, regisserende, tingliggjørende og middelbar. Eksistensen får preg av å være på en vedvarende audition. Tiltale og monolog erstatter lytting og samtale. Fokus blir på å ta seg best mulig ut foran en reell eller innbilt kamera-linse. Men denne linsen er verken den andres blick eller ansikt. Den er kald og uten noe hjerte. Hvilke følger kan det få for barnet videre i livet? Hvilken sosialisasjonstype vil nedfelle seg i barnets personlighetsstruktur og væremåte i forhold til andre? I verste fall får vi en type posør. En som søker mening og verdi gjennom å gjøre en god figur på bilde og film. Alternativt en type fotograf opptatt av å dokumentere andre som objekter. Personer som tar bilder av de andre eller seg selv for å vise frem sine troféer, i stedet for å snakke med hverandre. Den umiddelbare kontakten med meg selv via den andre og mellom meg og den andre forsvinner. Livet mitt blir uten mening eller verdi hvis jeg ikke filmer eller blir filmet. Det blir tomt og grunt uten dypere kontakt med meg selv eller andre. Jeg blir en ureflektert konsument i en aldri tilfredsstillende jakt etter rekvisitter til å pynte fasaden min med. Overflaten, det ytre, blir min høyeste verdi mens opplevelsen av egenverdi svekkes. Jeg vet ikke lenger hvem jeg, liker ikke meg selv hvis jeg ikke kan ikle meg statussymboler fra et postmoderne rekvisitt-lager. Samtalen ansikt til ansikt og

hjerte til hjerte blir en stadig sjeldnere erfaring. Vil vi ha det slik? Hvis ikke er det kanskje lurt å legge bort smarttelefonen oftere, sette seg på huk ved siden av barnet, følge barnets blikk mot fuglen og peke sammen på gakk-gakken som med årene blir til en and.

Jeg mener ikke å være noen maskinstormer. Elektroniske hjelpemidler og sosiale media er kommet for å bli og har sine hensiktsmessige bruksområder. Men når jeg ser linse og skjerm i økende grad blokkere for umiddelbar kontakt mellom barn og voksne, elev og lærer, pasient og terapeut, blir jeg betenkt. Jeg ser en kulturelt innarbeidet systematisk tingliggjøring av mennesker. At noen blir objekter for andres vedvarende observasjon og dokumentasjon som undergraver evnen til felles forståelse. En uhen-siktsmessig bivirkning av teknologisk utvikling. Hva hvis dette går enda lengre? Hvis noen finner det lønnsomt å erstatte omsorgsfigurer med roboter. Burde vi kanskje være mer bekymret for følgene av slikt?

Leif Jonny Mandelid
undervisningsleder SEPREP UPP
leif.jonny.mandelid@seprep.no

